

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΣ &
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Το ελληνικό
«λαϊκό» μυθιστόρημα
του 19^{ου} αιώνα:
Θεωρητικά ζητήματα

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΣΤΟΝ
ΚΑΘΗΓΗΤΗ HENRI TONNET

<http://www.he.duth.gr/conference/>

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ

ΚΟΜΟΤΗΝΗ
25-27 ΜΑΪΟΥ 2018

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ (Παν. Τσαλδάρη 1 - Παλιά Νομική)

Με την οικονομική ενίσχυση
του ΕΛΚΕ Δ.Π.Θ.

Επιστημονική Επιτροπή

- **Μ. Γ. Βαρβούνης**, Καθηγητής Λαογραφίας Δ.Π.Θ., Πρόεδρος
- **Θανάσης Β. Κούγκουλος**, Δρ. Νέας Ελληνικής Φιλολογίας - Ε.ΔΙ.Π. Δ.Π.Θ., Αντιπρόεδρος
- **Βασιλική Κράββα**, Επίκουρη Καθηγήτρια Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Δ.Π.Θ., Γραμματέας

- **Γεωργία Λαδογιάννη**, Καθηγήτρια Νέας Ελληνικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Μέλος
- **Μόσχος Μορφακίδης-Φυλακτός**, Καθηγητής Ελληνικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Γρανάδας, Ισπανία, Μέλος
- **Damla Demirözü**, Καθηγήτρια Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου İstanbul, Τουρκία, Μέλος
- **Tudor Dinu**, Αναπληρωτής Καθηγητής Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου, Ρουμανία, Μέλος
- **Νικόλαος Μαυρέλος**, Αναπληρωτής Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ., Μέλος
- **Στέλλα Χελιδώνη**, Λέκτορας Νεοελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ., Μέλος
- **Αναστασία Τσαπανίδου**, Δρ. Νέας Ελληνικής Φιλολογίας Α.Π.Θ., Μέλος

Η ΠΕΝΤΑΛΟΦΟΣ

ἢ

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ὑπὸ

Πέτρον Ἰωαννίδου τοῦ Ἀγαθόχου.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ «Η ΑΝΑΤΟΛΗ»
ΕΥΑΓΓΕΛΙΝΟΥ ΜΙΣΗΛΙΔΟΥ,
Διευθυνθέντος ὑπὸ Ἐπαμεινώνδη Λαζαρίδου.

1855.

Οργανωτική Επιτροπή

- **Βασιλική Κράββα**, Επίκουρη Καθηγήτρια Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ., Πρόεδρος Οργανωτικής Επιτροπής
- **Μ. Γ. Βαρβούνης**, Καθηγητής Λαογραφίας και Πρόεδρος Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.
- **Βασίλειος Δαλκαβούκης**, Αναπληρωτής Καθηγητής Εθνογραφίας του Ελλαδικού Χώρου Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.
- **Νικόλαος Μαυρέλος**, Αναπληρωτής Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.
- **Ιωάννης Μπακιρτζής**, Επίκουρος Καθηγητής Οθωμανικής και Τουρκικής Ιστορίας Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.
- **Στέλλα Χελιδώνη**, Λέκτορας Νεοελληνικής Φιλολογίας Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.
- **Θανάσης Β. Κούγκουλος**, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ. (Αναπαραστάσεις της τοπικής ιστορίας και του λαϊκού πολιτισμού στη λογοτεχνία)
- **Αγγελική Μουζακίτη**, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών Δ.Π.Θ. (Βαλκανική Ιστορία)
- **Κυριάκος Σγουρόπουλος**, Εργαστηριακό Διδακτικό Προσωπικό Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ. (Πληροφορική)
- **Αναστασία Τσαπανίδου**, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Τμήματος Φιλολογίας Α.Π.Θ.

ΔΙΟΚΡΕΥΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ὑπὸ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΣΑΜΑΡΤΣΙΔΟΥ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΠΙΤΑΛΟΦΟΥ.

1868.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Το ελληνικό «λαϊκό» μυθιστόρημα του 19ου αιώνα: Θεωρητικά ζητήματα

Παρασκευή 25 Μαΐου 2018, Αμφιθέατρο Παλιάς Νομικής

Κοινή έναρξη με το διεθνές συνέδριο του

Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών Δ.Π.Θ.

«Καινοτόμες προσεγγίσεις στη διδασκαλία των ξένων γλωσσών»

16.30 - 17.30: Εγγραφές συνέδρων.

17.30 - 18.00: Παραδοσιακοί ελληνικοί χοροί από την ομάδα του Λυκείου Ελληνίδων του παραρτήματος Ξάνθης.

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Προεδρείο: Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ - Μ. ΔΗΜΑΣΗ - Ζ. ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΟΥ - Ε. ΓΡΙΒΑ

18.00-19.00: Επίσημη έναρξη -Χαιρετισμοί:

- Χαιρετισμός από τον Πρυτανεύοντα του Δ.Π.Θ.
- Χαιρετισμός από τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
- Χαιρετισμός από τον Πρύτανη του Κρατικού Πανεπιστημίου Μαριούπολης
- Χαιρετισμός της Γενικής Προξένου της Ελλάδας στη Μαριούπολη
- Χαιρετισμός του Προξένου της Ουκρανίας στη Θεσσαλονίκη
- Χαιρετισμοί επισήμων
- Χαιρετισμοί των Προέδρων των Τμημάτων Ιστορίας και Εθνολογίας & Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών
- Χαιρετισμός της Κοσμήτορος της Σχολής Κλασικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών του Δ.Π.Θ.
- Χαιρετισμός της Εκπροσώπου του Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Π.Δ.Μ.
- Απόδοση τιμητικών διακρίσεων από το Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας.

19.00-19.30: **HENRI TONNET**, Ομότιμος Καθηγητής Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Σορβόνης: *Για την ιδεολογία σε τρία ελληνικά «λαϊκά» μυθιστορήματα του 19ου αι. (Η Επτάλοφος [1855] του Πέτρου Ιωαννίδη, Τα απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως [1868] του Χριστόφορου Σαμαρσιδή, Ο Βασιλεύς του Άδου [1882] του Κωνσταντίνου Μεγαρέως).*

19.30-20.00: **ΑΘ. ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ-ΕΥΡΥΠΙΔΟΥ**, Διευθύντρια Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου: *Η επαγγελματική μάθηση των εκπαιδευτικών στην Κύπρο: δεδομένα και προοπτικές.*

20.00-21.00: Αναγόρευση σε επίτιμο διδάκτορα του Τ.Γ.Φ.Π.Π.Χ. του **ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΠΑΛΑΜΠΙΑΝΩΦ**, Πρύτανη του Κρατικού Πανεπιστημίου της Μαριούπολης.

21.00-21.30: Δράσεις από το Κρατικό Πανεπιστήμιο της Μαριούπολης.

21.30: Gala dinner.

Σάββατο 26 Μαΐου 2018, Αίθουσα Α΄ Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας

1η ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Θεωρητικές προσεγγίσεις στο ελληνικό «λαϊκό» μυθιστόρημα του 19ου αιώνα Α΄

Προεδρείο: HENRI TONNET - ΓΕΩΡΓΙΑ ΛΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

09.00-09.20: **ΠΟΥΞΕΝΗ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ**, Υποψήφια Διδάκτορας Νεοελληνικής Φιλολογίας Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.: *«Βιομηχανική φιλολογία»: απόψεις κριτικών της εφ. Το Άστυ για την παραλογοτεχνία κατά την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αι.*

09.20-09.40: **ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΑΤΣΑΝΟΣ**, Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πατρών και Πανεπιστήμιο Paul-Valéry, Μονπελιέ: *Η μυστηριομανία του 19^{ου} αιώνα στην Ελλάδα: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις.*

09.40-10.00: **ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΤΣΑΠΑΝΙΔΟΥ**, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Α.Π.Θ.: *Για έναν ορισμό του ελληνικού λαϊκού μυθιστορήματος του 19^{ου} αι.: αφηγηματικά μοτίβα και αναγνωστική πρόσληψη.*

10.00-10.20: **ΘΑΝΑΣΗΣ Β. ΚΟΥΓΚΟΥΛΟΣ**, Δρ. Νέας Ελληνικής Φιλολογίας, Ε.ΔΙ.Π. Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.: *(Ενδο)αναφορές περί μυθιστορήματος στα αυτοτελή ελληνικά λαϊκά μυθιστορήματα του 19ου αιώνα.*

10.20-10.50: Συζήτηση

10.50-11.00: Διάλειμμα

2η ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Θεωρητικές προσεγγίσεις στο ελληνικό «λαϊκό» μυθιστόρημα του 19ου αιώνα Β'

Προεδρείο: ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ - Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ

11.00-11.20: **ΣΟΦΙΑ ΝΤΕΝΙΣΗ**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιστορίας και Κριτικής της Λογοτεχνίας Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Αθήνας: *Εκτυλίσσοντας τον μίτο του ελληνικού μυθιστορήματος του 19^{ου} αιώνα: ζητήματα όρων και ορισμών στο διεθνές και εθνικό τους πλαίσιο.*

11.20-11.40: **ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΚΟΤΣΗ**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νεοελληνικής και Συγκριτικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Πατρών: *Τα ελληνικά απόκρυφα πόλεων του 19^{ου} αιώνα: ένα λαϊκό είδος μυθιστορήματος;*

11.40-12.00: **ΓΕΩΡΓΙΑ ΛΑΔΟΓΙΑΝΝΗ**, Καθηγήτρια Νέας Ελληνικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: *Η ιστορία ως δράμα στο ιστορικό λαϊκό μυθιστόρημα. Ν. Λοσίον, Τα θύματα του Βάγια.*

12.00-12.20: **ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ**, Αναπληρωτής Καθηγητής Νέας Ελληνικής Φιλολογίας Α.Π.Θ.: *Δημοσιογραφική επικαιρότητα και λαϊκό μυθιστόρημα στη δεκαετία του 1890.*

12.20-12.50: Συζήτηση

12.50-13.00: Διάλειμμα

3η ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Συγκριτικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις στο ελληνικό «λαϊκό» μυθιστόρημα του 19ου αιώνα

Προεδρείο: ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΚΟΤΣΗ - ΣΟΦΙΑ ΝΤΕΝΙΣΗ

13.00-13.20: **Μ. Γ. ΒΑΡΒΟΥΝΗΣ**, Καθηγητής Λαογραφίας Δ.Π.Θ.: *Τα λαϊκά μυθιστορήματα και η λαογραφική τους «ανάγνωση».*

13.20-13.40: **ΝΑΝΤΙΑ ΜΑΧΑ-ΜΠΙΖΟΥΜΗ**, Δρ. Λαογραφίας, Διδάσκουσα στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας, Δ.Π.Θ.: *Το ένδυμα σε ελληνικά απόκρυφα μυθιστορήματα του 19ου αιώνα.*

13.40-14.00: **ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΣΤΡΑΤΗ - ΛΟΥΙΖΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ**, Υποψήφια Διδάκτορας Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου - Επίκουρη Καθηγήτρια Νεοελληνικής Λογοτεχνίας - Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Κύπρου Πανεπιστημίου Αιγαίου: *Οδυσσειακά θέματα και μοτίβα στον Βασίλεα του Άδου του Κωνσταντίνου Μεγαρέως.*

14.00-14.20: **ΛΟΪC MARCOU**, Μεταδιδακτορικός ερευνητής, Inalco: *Η μάγκα του Ωρολογιού ήτοι Τα αποτελέσματα μιας αμαρτίας (1877) του Νικολάου Β. Βωτορά: ένα ελληνικό λαϊκό μυθιστόρημα με γαλλικές επιρροές;*

14.20-14.50: Συζήτηση

14.50-17.30: Διάλειμμα

4η ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Όψεις του ελληνικού «λαϊκού» μυθιστορήματος του 19ου αιώνα

Προεδρείο: DAMLA DEMİRÖZÜ - ΛΟΥΙΖΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ

17.30-17.50: **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΝΤΟΥΡΑΚΗΣ**, Φιλολόγος Δ.Ε. - Μεταπτυχιακός φοιτητής Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.: *Τα ιστορικά και αρχαιολογικά στοιχεία στο μυθιστόρημα Θρακικάί Σκηναί (1891) του Σαραντή Ι. Σαραντίδη.*

17.50-18.10: **ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ**, Επίκουρος Καθηγητής Οθωμανικής και Τουρκικής Ιστορίας Δ.Π.Θ.: *Η δημιουργιογραφία του Γεωργίου Βιζυηνού και το μυθιστόρημα του 19ου αιώνα - Η μετάβαση από τον Ρομαντισμό στον Ρεαλισμό.*

18.10-18.30: **ΣΤΕΛΛΑ ΧΕΛΙΔΩΝΗ**, Λέκτορας Νεοελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.: *Είναι Η Γυφτοπούλα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη λαϊκό μυθιστόρημα; Ή οι όροι και τα όρια του «λαϊκού» μυθιστορήματος.*

18.30-18.50: **ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΡΦΑΚΙΔΗΣ-ΦΥΛΑΚΤΟΣ**, Καθηγητής Ελληνικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Γρανάδας: *Το λαϊκό μυθιστόρημα και η προώθηση κοινωνικών και πολιτικών ιδεών: Η Εβραία του Επαμεινώνδα Κυριακίδη.*

18.50-19.20: Συζήτηση

19.20-19.30: Διάλειμμα

5η ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Η μαρτυρία των κειμένων του ύστερου 19ου αιώνα

Προεδρείο: ΜΟΣΧΟΣ ΜΟΡΦΑΚΙΔΗΣ-ΦΥΛΑΚΤΟΣ - TUDOR DINU

19.30-19.50: **ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ**, Ομότιμος Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης: *Η Αθήνα-μας του Σπανδωνή (1893) και το κοινό-του.*

19.50-20.10: **ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΕΛΟΣ**, Αναπληρωτής Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.: *Τα κορίτσια μας (1893) του Κωστή Χ. Νεαπολίτη.*

20.10-20.30: **ΧΡΗΣΤΟΣ ΔΕΡΜΕΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ - ΝΙΚΟΣ ΦΙΛΙΠΠΑΙΟΣ**, Αναπληρωτής Καθηγητής Ανθρωπολογίας της Τέχνης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων - Υποψήφιος Διδάκτορας Τμήματος Πλαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων: *Λέοντος Γεράρδη. Το Ακέφαλον Πτόμα: ένα αστυνομικό μυθιστόρημα Απόκροφων του 1895.*

20.30-21.00: Συζήτηση

Κυριακή 27 Μαΐου 2018, Αίθουσα Α΄ Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας

6η ΣΥΝΕΔΡΙΑ: Μυθιστορήματα της ελληνικής διασποράς

Προεδρείο: ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ - ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΥΡΕΛΟΣ

09.15-09.35: **DAMLA DEMİRÖZÜ**, Καθηγήτρια Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου İstanbul: *Το καρμανλιδικό μυθιστόρημα Ταμασάι Δουνγιά βε Δεφρακίρ-ου Δεφρακές (=Το θέατρο του κόσμου. Ο τύραννος και ο διωκόμενος) του Εναγγελίνου Μισαηλίδη και οι «αναγνώσεις» του.*

09.35-09.55: **TUDOR DINU**, Αναπληρωτής Καθηγητής Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου: *Ο φαναριώτικος κόσμος του Βουκουρεστίου στο μυθιστόρημα Ciocoii vechi și noi (=Παλαιοί και νέοι αρχοντοχωριάτες) του Nicolae Filimon (=Νικολάου Φιλήμονος).*

09.55 - 10.10: Συζήτηση

Αμφιθέατρο Παλιάς Νομικής

10.15-11.15: ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ: Ειδολογικά ζητήματα του ελληνικού «λαϊκού» μυθιστορήματος του 19ου αιώνα

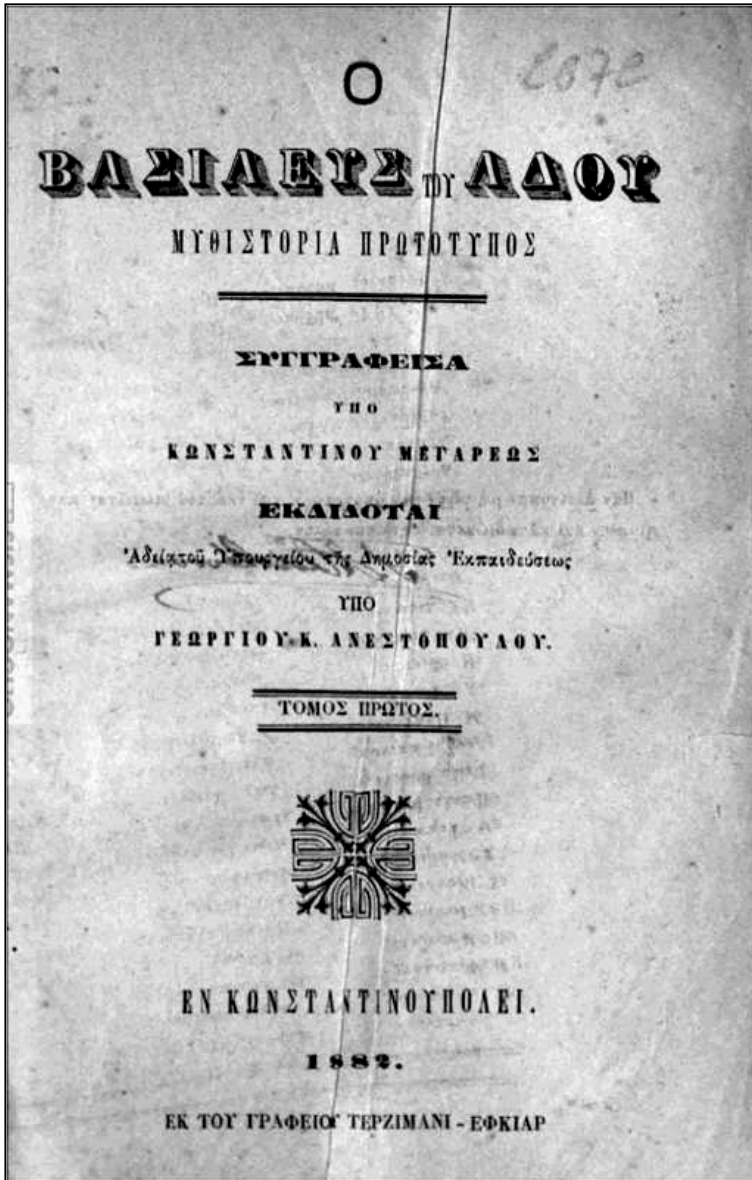
HENRI TONNET, ΛΑΜΠΡΟΣ ΒΑΡΕΛΑΣ, ΓΕΩΡΓΙΑ ΓΚΟΤΣΗ, ΓΕΩΡΓΙΑ ΛΑΔΟΓΙΑΝΝΗ, ΣΟΦΙΑΝΤΕΝΙΣΗ, ΑΛΕΞΗΣ ΠΟΛΙΤΗΣ
Συντονιστής: ΘΑΝΑΣΗΣ Β. ΚΟΥΓΚΟΥΛΟΣ

11.15-11.30: Λήξη συνεδρίου.

12.00-13.00: Αναγόρευση σε επίτιμο διδάκτορα του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του **TUDOR DINU**, Αναπληρωτή Καθηγητή Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου.

Προέωση εικόνας. Λήϊσα: Ε. Κ. Κυριακίδης, *Δύο Καρδιά. Προτάσιον κοινωνικών μυθιστορημάτων, Τύποις «Ακροπόλεως»*, Εν Αθήναις 1893, σ. 17. Κοσμήματα: Κ. Γ. Κασίνης, *Βιβλιογραφία των ελληνικών μεταφράσεων της ξένης λογοτεχνίας, 16^η - Κ΄ αι. Αποστολείς εκδόσεις, τόμος Α΄ 1801-1900, Σύλλογος προς διάδοσιν Ωφελίμων Βιβλίων, Αθήναι 2016.*

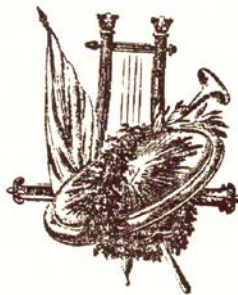

Μ. Γ. Βαρβούνης
Καθηγητής Λαογραφίας Δ.Π.Θ.

***Τα λαϊκά μυθιστορήματα και
η λαογραφική τους «ανάγνωση»***

Στην ανακοίνωση αυτή παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο η ελληνική λαογραφία προσέλαβε και μελέτησε τα λαϊκά μυθιστορήματα του 19^{ου} αιώνα, στο πλαίσιο της κατηγορίας της «παραλογοτεχνίας». Συγκεκριμένα παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο η λαογραφία μελέτησε τα αισθηματικά και τα ληστρικά μυθιστορήματα, και η ένταξή τους στις κατηγορίες του έντεχνου λαϊκού λόγου, υπό την προϋπόθεση της εξόδου από την προφορικότητα και της εισόδου στην «εγγραμματοσύνη», η οποία και χαρακτηρίζει τον ελληνικό έντεχνο λαϊκό λόγο από τα τέλη του 19^{ου} και κατά κύριο λόγο μέσα στον 20ό αιώνα. Με τον τρόπο αυτό επισημαίνονται όχι μόνο οι βασικές θεωρητικές παραδοχές και οι ανάλογες μεθοδολογικές αρχές, αλλά και οι προοπτικές τις οποίες η λαογραφική μελέτη των λαϊκών μυθιστορημάτων παρουσιάζει, για το μέλλον των ελληνικών λαογραφικών σπουδών.

Λάμπρος Βαρελάς
 Αναπληρωτής Καθηγητής
 Νέας Ελληνικής Φιλολογίας Α.Π.Θ.

***Δημοσιογραφική επικαιρότητα και
 λαϊκό μυθιστόρημα στη δεκαετία του 1890***

Η ανακοίνωση θα επιδιώξει να εξετάσει τη σχέση δημοσιογραφικής επικαιρότητας και «λαϊκού» μυθιστορήματος ή, καλύτερα, μυθιστορήματος που απευθύνεται στο ευρύ αναγνωστικό κοινό. Ειδικότερα, θα αναδείξει πώς αξιοποιείται ακαριαία η σύγχρονη ειδησεογραφία (κοινωνική και πολιτική) στον χώρο της αφηγηματικής πεζογραφίας, ιδίως από συγγραφείς που είναι οι ίδιοι δημοσιογράφοι (ρεπόρτερ). Η ταχύτητα της συγγραφής, η δημοσιογραφική ιδιότητα των συγγραφέων και οι προσδοκίες του αναγνωστικού κοινού στο οποίο απευθύνονται δημιουργούν μια κατηγορία πεζογραφικών κειμένων, που μπορούν να ενταχθούν στο λεγόμενο «λαϊκό» μυθιστόρημα. Η συγκεκριμένη τάση φαίνεται ότι εντείνεται στις αρχές της δεκαετίας του 1890, όπως δείχνουν τα παρακάτω έργα που θα αποτελέσουν και την κύρια βάση της εξέτασης:

Επαμεινώνδας Κ. Κυριακίδης, *Δύο καρδία* (1893)
 Νικόλαος Σπανδωνής, *Η Αθήνα μας. Σκηναί εκ του Αθηναϊκού βίου* (1893)
 Γεράσιμος Βώκος, *Ο κύριος Πρόεδρος* (1893)
 Κωστής Χ. Νεαπολίτης, *Τα κορίτσια μας* (1893)
 Ηλίας Ι. Οικονομόπουλος, «Αι άγνωσται Αθήναι» (1895)
 Ιωάννης Κονδυλάκης, *Οι άθλιοι των Αθηνών* (1895)
 Λέοντος Γεράρδη (ψευδ.), *Το ακέφαλον πτώμα* (1895)

Γεωργία Γκότση

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Νεοελληνικής και Συγκριτικής Φιλολογίας
Πανεπιστημίου Πατρών

Τα ελληνικά απόκρυφα πόλεων του 19^{ου} αιώνα: ένα λαϊκό είδος μυθιστορήματος;

Η ελληνική παραγωγή μυθιστορημάτων μυστηρίων πόλεων, που ξεκίνησε το 1845, ακολουθώντας τη διεθνή μυστηριογραφική μόδα, και συνεχίστηκε έως και τον μεσοπόλεμο, υπήρξε πληθωρική και πολύμορφη. Εκκινώντας από τη θέση ότι τα μέσα δημοσίευσης διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά των ειδών και προσδιορίζουν το αναγνωστικό κοινό τους, η ανακοίνωση θέτει το ερώτημα κατά πόσο τα απόκρυφα υπήρξαν ή έγιναν «λαϊκό» είδος μυθιστορήματος. Η εξέταση των διαφορετικών τρόπων δημοσίευσης των ελληνικών αποκρύφων στη μακρά διάρκεια του δεύτερου μισού του 19^{ου} αιώνα, σε συνδυασμό με στοιχεία που προέρχονται από καταλόγους συνδρομητών, βιβλιοπωλικούς καταλόγους, αγγελίες και διαφημίσεις καθώς και αυτοαναφορικά σχόλια που συναντάμε στα ίδια τα κείμενα, υποδεικνύουν ότι η αναγνωστική πρόσληψη των μυθιστορημάτων αυτών μπορεί να διαφέρει. Μόνο την τελευταία δεκαπενταετία του αιώνα ανιχνεύονται πλέον ισχυρές ενδείξεις ότι τα μυστήρια πόλεων τείνουν να καταστούν αντικείμενο ανάγνωσης ενός ευρύτερου αστικοποιημένου κοινού που περιλαμβάνει στους κόλπους του τα «λαϊκότερα» στρώματα των απλών εγγραμμάτων.

Χρήστος Δερμεντζόπουλος - Νίκος Φιλιππίος

Αναπληρωτής Καθηγητής Ανθρωπολογίας της Τέχνης

Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Υποψήφιος Διδάκτορας Τμήματος Πλαστικών Τεχνών και Επιστημών

της Τέχνης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

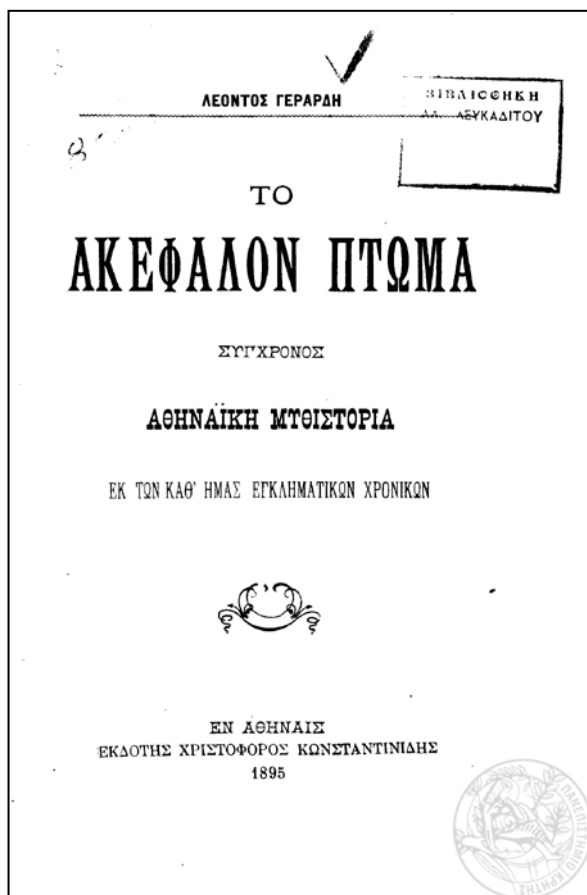
***Λέοντος Γεράρδη, Το Ακέφαλον Πτώμα:
ένα αστυνομικό μυθιστόρημα Απόκρυφων του 1895***

Κεντρικό θέμα της ανακοίνωσης είναι η εξέταση του μυθιστορήματος *Το Ακέφαλον Πτώμα* του Λέοντος Γεράρδη, το οποίο από ειδολογική άποψη μπορεί να χαρακτηριστεί ως υβριδικό. Πιο συγκεκριμένα, στο *Ακέφαλον Πτώμα*, το οποίο εκδόθηκε το 1895 στην Αθήνα από τον εκδότη Χριστόφορο Κωνσταντινίδη, συμπλέκεται το μυθιστόρημα Απόκρυφων και η ευρύτερη τάση της "αθηναιογραφίας" με το νεότευκτο τότε αστυνομικό είδος, το οποίο επηρέασε καθοριστικά την ελληνική λαϊκή λογοτεχνία κατά τον 20ό αιώνα. Έτσι, το σύντομο αφήγημα του Γεράρδη -φτάνει τις 75 σελίδες- εμπεριέχει όλα τα γνώριμα στοιχεία του μυθιστορήματος Απόκρυφων, με πιο θεμελιώδες την εστίαση στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων του υποκόσμου, με τάσεις τόσο ρεαλιστικές, όσο και σκανδαλοθηρικές. Παράλληλα, αισθητή είναι και η άμεση σχέση του με τον χώρο του Τύπου και ειδικότερα του εγκληματολογικού ρεπορτάζ, κάτι που γίνεται εμφανές ήδη από τον υπότιτλο του μυθιστορήματος «Αθηναϊκή μυθιστορία εκ των εξ ημών εγκληματικών χρονικών».

Ωστόσο, ο τρόπος που ο Γεράρδης εντάσσει τη θεματολογία του εγκλήματος στην αφήγησή φανερώνει έντονες επιρροές από την αστυνομική λογοτεχνία. Μάλιστα, στις τελευταίες περίπου είκοσι σελίδες του μυθιστορήματος, η αρκετά παιγνιώδης και χωρίς αυστηρή πλοκή παρουσίαση της τυχοδιωκτικής ζωής του κεντρικού χαρακτήρα, ενός λούμπεν παρανόμου ονόματι Διονυός, δίνει τη θέση της στη σφιχτοδεμένη αφήγηση της εξιχνίασης της δολοφονίας του αριστοκράτη Δημήτρη Μακρή από τον πρωταγωνιστή και τη συμμορία του. Μπορεί ο οξύνους αστυνομικός που εξιχνιάζει το έγκλημα να απουσιάζει, αλλά τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του αστυνομικού είδους είναι εδώ: η αναγνώριση του

πτώματος από τους συγγενείς του, η εύρεση και η αξιοποίηση των ενοχοποιητικών στοιχείων, η ιατροδικαστική και η ανακριτική διαδικασία και φυσικά η προσπάθεια εκ μέρους του αφηγητή να δημιουργήσει ένα κλίμα τραγικότητας, βίας και μυστηρίου.

Στην ανακοίνωση θα αναλυθεί το μυθιστόρημα *Το Ακέφαλον Πτώμα* και θα αναδειχθεί ως ένα έργο αντιπροσωπευτικό των αλλαγών που παρατηρούνται στην λαϊκή λογοτεχνία και ευρύτερα στη δημοφιλή κουλτούρα στη χώρα μας, κατά το πέρασμα από τον 19ο αιώνα στον 20ό.

Φίλιππος Κατσάνος

Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πατρών και
Πανεπιστήμιο Paul-Valéry, Μονπελλιέ

Η μυστηριομανία του 19^{ου} αιώνα στην Ελλάδα: ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις

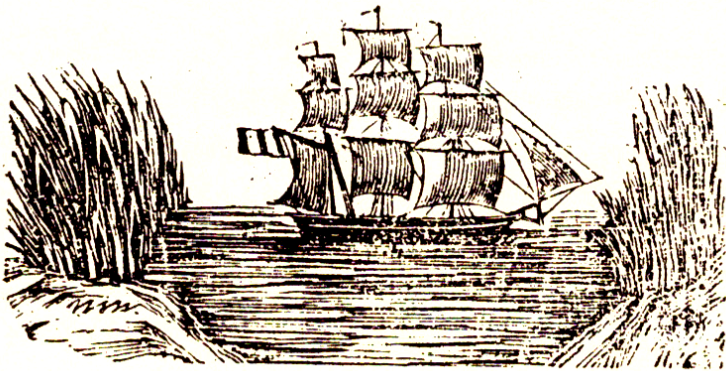
Η χωρίς προηγούμενο εκδοτική επιτυχία που γνώρισε το μυθιστόρημα *Les Mystères de Paris* του Ευγένιου Σύη, που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *Journal des débats* (1842-1843), δημιούργησε ένα πραγματικό ρεύμα μιμητών. Ένας μεγάλος αριθμός έργων εμφανίστηκαν παντού σε όλον τον κόσμο, προτείνοντας πολλές παραλλαγές πάνω στον τίτλο του μυθιστορήματος του Σύη: *Τα Μυστήρια του Λονδίνου*, *τα Μυστήρια της αυλής του Λονδίνου*, *τα Μυστήρια του γερο-πατέρα Τάμεση*, *τα Μυστήρια της Δανιμαρκίας*, *τα Μυστήρια της Μασσαλίας*, *τα Μυστήρια της λεωφόρου των απομάχων*, *τα Μυστήρια της Λυών*, *τα Μυστήρια του Νανσύ*, *Αθηνών Απόκρυφα*, *Πέραν Απόκρυφα*, *Απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως*, *Απόκρυφα Σύρου*, *Απόκρυφα της αυλής του Βυζαντίου κλπ.*

Χάρη στους τίτλους και συχνά στην οικειότητα που εξέπεμπε το περιεχόμενο των έργων, οι αναγνώστες της εποχής δεν αντιμετώπιζαν καμιά δυσκολία να αντιληφθούν εμπειρικά τη συνάφεια των έργων αυτών αφού η σχέση τους με το *αρχι-κείμενο* γινόταν «σχεδόν αυτόματα στον αναγνώστη», όπως επισήμανε ο θεωρητικός Dominique Combe. Έτσι οι αναγνώστες της εποχής δεν δίσταζαν να μιλάνε, όπως ο Θεόδωρος Ορφανίδης, για τα «*Απόκρυφα των Παρισίων* και πληθύν άλλων ομοίας φύσεως συγγραμμάτων» ή να δημιουργούν ποικίλους νεολογισμούς, όπως «μυστηριομανία» που κατασκεύασε ο βρετανός Alfred Crowquill ή ακόμα «μυστηριογράφος», όρος που χρησιμοποιήθηκε από τον γάλλο Arthur de Drosney για να ονομάσει τους συγγραφείς των μυστηρίων.

Ωστόσο είμαστε υποχρεωμένοι να παρατηρήσουμε ότι είναι συχνά δύσκολο από μια απλή ανάγνωση να περάσουμε από το εμπειρικό επίπεδο στο θεωρητικό έτσι ώστε να μπορέσουμε να εντοπίσουμε τα κοινά χαρακτηριστικά που επιβεβαιώνουν την συγκρότηση ενός λογοτεχνικού γένους. Ο Jacques Derrida στο άρθρο του «Ο κανόνας των

γενών» επισημαίνει πως την ίδια εκείνη στιγμή που πιστεύουμε ότι εντοπίσαμε τα χαρακτηριστικά ενός γένους, διαπιστώνουμε ότι τα χαρακτηριστικά αυτά δεν είναι αποκλειστικά δικά του γιατί στα γένη βασιλεύει ο «νόμος του μεταδοτικού», ο «νόμος της επιμόλυνσης» που έχει ως αποτέλεσμα τα γένη να «επιμολύνονται» μεταξύ τους. Με άλλα λόγια δεν είναι δυνατόν να έχουμε ιδιαίτερα και καθαρά χαρακτηριστικά που να ανήκουν μονάχα σε ένα γένος και κάθε λογοτεχνικό κείμενο δεν μπορεί παρά να περιγραφεί με όρους «συμμετοχής χωρίς εξάρτηση» σε ένα ή περισσότερα γένη.

Εάν ο σκεπτικισμός του φιλοσόφου είναι κατά μία έννοια σωτήριος και μας επιτρέπει να απελευθερωθούμε από κάθε σύλληψη του όρου, το ενδιαφέρον για τη μελέτη της «κατά γένη» ομαδοποίησης των λογοτεχνικών κειμένων δεν θα πρέπει και πολύ να μας ταλαιπωρεί. Μένει να θεμελιώσουμε σε αυτόν τον σκεπτικισμό μιαν άλλη σύλληψη του γένους όχι τόσο ως ουσία αλλά ως μια διαδικασία, που οφείλουμε να εξετάσουμε μέσα από τις διαδοχικές μεταμορφώσεις του είδους, πράγμα που θα προσπαθήσει να δείξει αυτό το άρθρο προτείνοντας μια θεωρητική μελέτη των αποκρύφων, μιας μεγάλης λογοτεχνικής μόδας του 19^{ου} αιώνα, ξεκινώντας από ένα σώμα κειμένων όχι μόνο ελληνικών αλλά και γαλλικών.

Θανάσης Β. Κούγκουλος

Δρ. Νέας Ελληνικής Φιλολογίας,

Ε.ΔΙ.Π. Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

***(Ενδο)αναφορές περί μυθιστορήματος στα
αυτοτελή ελληνικά λαϊκά μυθιστορήματα του 19ου αιώνα***

Η ανακοίνωσή μας επιθυμεί να συνεισφέρει στη συζήτηση για τον ορισμό και τους όρους διαμόρφωσης του ελληνικού λαϊκού μυθιστορήματος του 19ου αιώνα, εντοπίζοντας και σχολιάζοντας ενδοκειμενικές αναφορές για το μυθιστόρημα σε αυτοτελείς εκδόσεις μυθιστορημάτων, κυρίως της περιόδου 1880-1900. Καθώς καίρια σημασία για τον προσδιορισμό της έννοιας του «λαϊκού» ή «δημοφιλούς» διαδραματίζουν η πρόθεση του συγγραφέα και η πρόσληψη του αναγνώστη, επικεντρωνόμαστε α. στη συγγραφή ως θέμα του κειμένου, β. στη σχέση των ηρώων με την «κατανάλωση» μυθιστορημάτων και γ. στην ταυτότητα του αναγνώστη. Στα μυθιστορήματα που εξετάζουμε, οι «ταλαίπωροι και πτωχοί μυθιστοριογράφοι της Ανατολής» παρότι δημιουργούν ωραίες περιγραφές, είναι αναγκασμένοι να μιλούν «πάντοτε περί του Βοσπόρου και του Κερατίου κόλπου» ελλείψει εξωτικών σκηνικών. Καταγράφονται ονόματα επιφανών ξένων μυθιστοριογράφων και διάσημων έργων, αλλά καταδικάζονται τα γαλλικά κατά βάση μυθιστορήματα διότι εκμαυλίζουν τα κορίτσια. Οι ηρωίδες παραδέχονται ευθέως την ανήθικη επίδρασή τους. Καθετί το θαυμαστό, το πλαστό, το φανταστικό, το ονειροπόλο και το σχοινοτενές εκλαμβάνεται ως μυθιστορηματικό στοιχείο. Οι γυναίκες παρουσιάζονται ως μανιώδεις αναγνώστριες, αν και το οικογενειακό τους περιβάλλον απαγορεύει αυστηρά αυτήν την ενασχόληση. Συχνά οι αφηγητές απευθύνονται σε αναγνώστες γένους θηλυκού, που μέσω του μυθιστορήματος έχουν τη δυνατότητα να αναπληρώνουν την άγνοια της ιστορίας και τη φιλοσοφίας. Από τα παραπάνω φαίνεται ότι, τουλάχιστον τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, η συγγραφή πρωτότυπων λαϊκών μυθιστορημάτων αντισταθμίζει την βλαβερή επίρεια των μεταφρασμένων και στοχεύει πρωτίστως σ' ένα εγγράμματο γυναικείο κοινό.

Δημήτρης Κουντουράκης
 Φιλολόγος Δ.Ε. - Μεταπτυχιακός φοιτητής
 Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

***Τα ιστορικά και αρχαιολογικά στοιχεία στο μυθιστόρημα
 Θρακικαί Σκηναί (1891) του Σαράντη Ι. Σαραντίδη***

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται οι ιστορικές και αρχαιολογικές πληροφορίες για τέσσερις σημαντικές πόλεις της Ανατολικής Θράκης (Τυρολόη, Ραιδεστός, Πέρινθος-Ηράκλεια, Σηλυβρία), οι οποίες αντλούνται από το εισαγωγικό σημείωμα με τίτλο «Ιστοριογραφικά Σημειώσεις» του «πρωτοτύπου μυθιστορικού ειδυλλίου» *Θρακικαί Σκηναί* του Σαράντου Ι. Σαραντίδου (1891). Ο συγγραφέας πληροφορεί ότι προέταξε τις «Σημειώσεις» ως «μικράν περιγραφήν και ιστοριογραφίαν τῶν μερῶν ἐν οἷς ἐξελίσσονται τὰ γεγονότα πρὸς ἀκριβεστέραν κατανόησιν τῆς μυθιστορίας» (σ. ιβ’).

Το μεγαλύτερο μέρος των «Ιστοριογραφικῶν Σημειώσεων» καλύπτει την Τυρολόη, τόπο καταγωγῆς του συγγραφέα (σ. 13-18), ενώ για τη Ραιδεστό, την Πέρινθο και τη Σηλυβρία αφιερώνονται από δύο-τρεις σελίδες. Παρατίθενται οι ιστορικές και γεωγραφικές πληροφορίες των τεσσάρων πόλεων, η ετυμολογία των ονομάτων τους, κάποια χαρακτηριστικά μνημεία τους, η εκκλησιαστική και εκπαιδευτική ιστορία τους, οι δραστηριότητες και ο χαρακτήρας των κατοίκων τους. Ο συγγραφέας ενημερώνει τους αναγνώστες ότι προσεχῶς θα δημοσιεύσει «ἐκτενεστάτην ιστοριογεωγραφικὴν περιγραφήν τῆς ἐπαρχίας Ῥαιδεστοῦ» (σ. 15). Η «ιστοριογραφική περιγραφή» μάλλον δεν εκδόθηκε ποτέ, παρόλο που από το εύρος των πληροφοριῶν τεκμαίρεται ότι η ἐρευνά του για την ιστορία και γεωγραφία της ἐπαρχίας Ραιδεστοῦ εἶχε προχωρήσει αρκετά.

Με την ανακοίνωση επιχειρείται κριτική ἀνάλυση των πληροφοριῶν που παρέχονται. Ο Σαραντίδης εἶναι ἕνας ἀπὸ τους παλαιότερους συγγραφείς που ἀποπειρῶνται να καταγράψουν την τοπική ιστορία της Θράκης.

Γεωργία Λαδογιάννη
Καθηγήτρια Νέας Ελληνικής Φιλολογίας
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η ιστορία ως δράμα στο ιστορικό λαϊκό μυθιστόρημα.
Ν. Δοσίου, Τα θύματα του Βάγια

Λανθάνει της ιστορίας της λογοτεχνίας το όνομα του Ηπειρώτη λογίου Νικολάου Δοσίου, όπως και η συγγραφή ενός λαϊκού ιστορικού μυθιστορημάτος του, με τίτλο *Τα θύματα του Βάγια* (1888), που δημοσιεύεται σε συνέχειες στην εφημερίδα *Ίστρος* του Γαλατσίου Ρουμανίας, που διηύθη ο ίδιος. Προφανής είναι ο πολιτικός χαρακτήρας του μυθιστορηματος, που γράφεται από λόγιο στρατευμένο στον αλυτρωτισμό και υφιστάμενο την στέρηση του γενέθλιου τόπου. Το στοιχείο αυτό μας κάνει να εντοπίζουμε ορισμένα στοιχεία αυτοβιογραφίας, που μαζί με το «ιστορικό» υλικό αλλά και φόρμες που θυμίζουν το αρχαίο μυθιστόρημα κατασκευάζουν ένα υβριδικό κείμενο, με στόχο την «διδασκαλία» ενός «εθνικού» ήθους: ερωτικού, οικογενειακού, πολιτικού, ιστορικού. Είναι ένα μυθιστόρημα προπαγάνδης του «εθνικού», αξιοποιώντας τις δυνατότητες του Τύπου να απευθύνεται στο μεγάλο αναγνωστικό κοινό, ενώ, ταυτόχρονα, μας δίνει στοιχεία για τις παρεμβάσεις των λογίων της ελληνικής διασποράς στην Ρουμανία. Έχει ως πρότυπο το μυθιστόρημα του Κων. Ράμφου αλλά εξίσου φαίνεται να είναι η μυθοπλασία της κοραϊκής φράσης *Τις εξ ημών δεν εδοκίμασε την απάνθρωπον αγριότητα και ασπλαγγινίαν της διεστραμμένης των Οσμανλίδων γενεάς;* (*Σάλπισμα Πολεμιστήριον*, 1801). Η ανακοίνωση μελετά τη μυθιστορηματική δομή ενός «λαϊκού» έργου εθνικιστικής προπαγάνδας και κυρίως την μυθοπλασία της «ιστορίας».

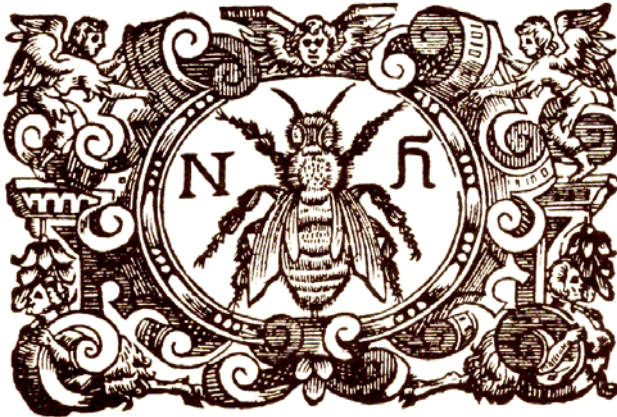

Νικόλαος Μαυρέλος

Αναπληρωτής Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

Τα κορίτσια μας (1893) του Κωστή Χ. Νεαπολίτη

Το μυθιστόρημα αυτό, που υπάρχει μόνο σε τρία αντίτυπα αλλά εύκολα προσβάσιμο είναι εκείνο της Βιβλιοθήκης Κοραή στη Χίο, είναι μια περίπτωση ελάχιστα σχολιασμένη, όπως και αρκετά άλλα έργα της εποχής. Στην ανακοίνωση θα γίνει μια πρώτη παρουσίαση της ειδολογικής του ταυτότητας με σύντομη περιγραφή των τεχνικών και της δομής της αφήγησής μας, αλλά και με αναφορά στο ιδεολογικό υπόβαθρο με βάση την παρουσίαση των ηρώων, την πλοκή, τα αφηγηματικά σχόλια και τη γενικότερη εικόνα που αποκομίζει ο αναγνώστης.

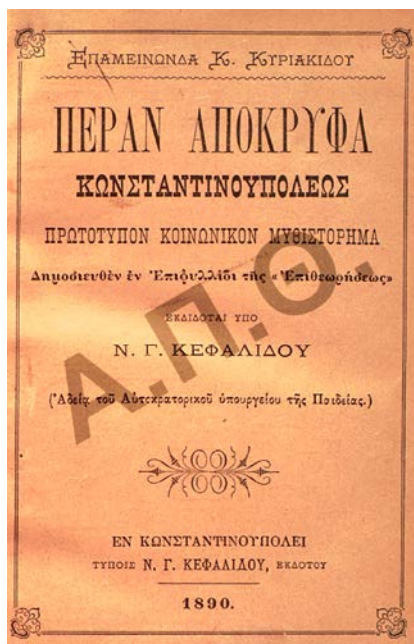
Νάντια Μαγά-Μπιζούμη

Δρ. Λαογραφίας,

Διδάσκουσα στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

***Το ένδυμα σε ελληνικά απόκρυφα μυθιστορήματα
του 19ου αιώνα***

Στην ανακοίνωση καταγράφεται και αναλύεται η χρήση του ενδύματος στο μυθιστορηματικό είδος των Αποκρύφων του 19^{ου} αιώνα ως μέσου μετάδοσης κοινωνικής πληροφορίας και εξέτασης των μηχανισμών κοινωνικής διάκρισης. Στα έργα αυτά οι συγγραφείς ενδύουν χρήσιμα και παραγωγικά σώματα για την πλοκή των έργων τους, στα οποία αποτυπώνονται και εκφράζονται βασικές πολιτισμικές κατηγορίες και δομές: σεξουαλικά σώματα στα αδηφάγα βλέμματα των ανδρών, ισχυρά σώματα υπό τον μανδύα μιας “στολής”, στολισμένα σώματα με πολυτελή υφάσματα και λαμπερά κοσμήματα, αλλά και ρακένδυτα σώματα με βρώμικα απομεινάρια ενδυμάτων.

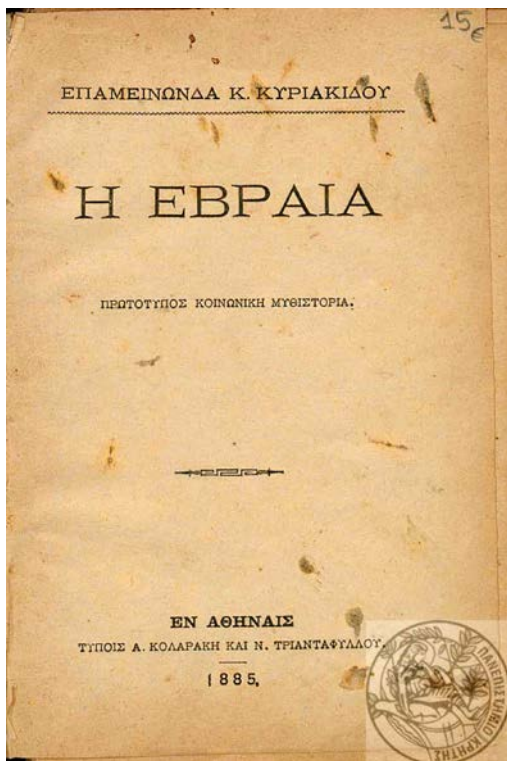

Μόσχος Μορφακίδης-Φυλακτός

Καθηγητής Ελληνικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Γρανάδας

Το λαϊκό μυθιστόρημα και η προώθηση κοινωνικών και πολιτικών ιδεών: Η Εβραία του Επαμεινώνδα Κυριακίδη

Η *Εβραία* (Αθήνα 1885), ένα από τα νεανικά έργα του Επαμεινώνδα Κυριακίδη, ξεφεύγει από τα μέχρι τότε συνήθη θέματα του ελληνικού λαϊκού μυθιστορήματος. Η ιστορία έχει ως βάση διεθνή θέματα της εποχής του, όπως τα πογκρόμ των Εβραίων στη Ρωσία μετά τη δολοφονία του τσάρου Αλέξανδρου Β' (1881), τις κοινωνικές ταραχές που επακολούθησαν και το θέμα της γυναικείας χειραφέτησης, που ήδη απασχολούσε τις κοινωνίες της Δυτικής, κυρίως, Ευρώπης. Αν και το έργο εξακολουθεί να παρουσιάζει δείγματα της παράδοσης του ρομαντισμού, πρόκειται κυρίως για ιδεολογικό μυθιστόρημα, στο οποίο εντυπωσιάζει η θέση του συγγραφέα υπέρ των μηδενιστών, σε σημείο που θα μπορούσε να εκληφθεί ως έμμεσος τρόπος διάδοσης των συγκεκριμένων ιδεών.

Ιωάννης Μπακιρτζής

Επικούρος Καθηγητής Οθωμανικής και Τουρκικής Ιστορίας Δ.Π.Θ.

Η διηγηματογραφία του Γεωργίου Βιζυηνού και το μυθιστόρημα του 19ου αιώνα - Η μετάβαση από τον Ρομαντισμό στον Ρεαλισμό

Η μοναδικότητα του διηγηματογραφικού έργου του Γεωργίου Βιζυηνού έγκειται στο να μας παρασταίνει τα θέματά του με μian όψη καθημερινότητας και πόνου, με την γλώσσα του αυτόπη κι αυτήκοου, με μια λέξη στο ύφος του ρεαλισμού.

Τα πεζά δημιουργήματά του είναι γεννήματα της ιστορικής συγκυρίας κι ως τέτοια τοποθετούνται στο πλαίσιο της βιοματικής έντασης που εξωτερικεύεται σε μια κραυγή αγωνίας για το μαρτύριο του Ανθρώπου εμπρός στα δεινά του πολέμου, της αρρώστιας, της οικονομικής ανέχειας, της απόρριψης και του καταναγκασμού.

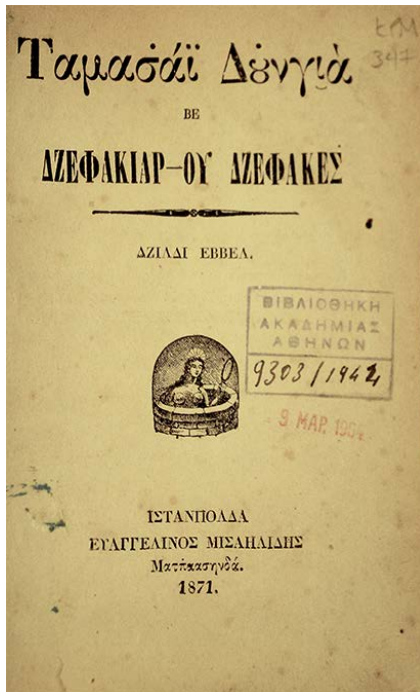
Πέραν όμως απ' τις προηγούμενες διαπιστώσεις υπάρχει και μια ακόμη καταλυτική παράμετρος για την διαμόρφωση της προσωπικότητας και του έργου του Βιζυηνού: οι σπουδές στο εξωτερικό, που απέδωσαν την ειδίκευση στην ψυχολογία, καθοριστικό παράγοντα για την απόκτηση της διεισδυτικότητας στην συνείδηση των χαρακτήρων, εντέλει στο πλάσιμο της ηθογραφικής ικανότητας. Η παραμονή, επίσης, στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες του Παρισιού και του Λονδίνου κι η αντίληψη της μετάβασης απ' τον ρομαντισμό στον ρεαλισμό δείχνουν την ενσυνείδητη πρόθεση του Βιζυηνού να μελετήσει όσα μέχρι τότε έμεναν στο περιθώριο, ενόσω κυριαρχούσε ο ρομαντισμός. Εξάλλου, η ψυχολογική κι η ιστορική κρίση, όπως προτάσσονται, υποδηλώνουν την ηθογραφική κατεύθυνση του Βιζυηνού και την πρόθεση να εντάξει στον χώρο και τον χρόνο τους ήρωές του και την δράση τους.

Damla Demirözü

Καθηγήτρια Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου İstanbul

**Το καραμανλίδικο μυθιστόρημα Ταμασάϊ Δουνγιά
βε Δζεφακιάρ-ου Δζεφακές (=Το θέατρο του κόσμου. Ο
τύραννος και ο διωκόμενος) του Ευαγγελινού Μισαηλίδη
και οι «αναγνώσεις» του**

Όπως είναι γνωστό το μυθιστόρημα *Ταμασάϊ Δουνγιά βε Δζεφακιάρ-ου Δζεφακές* (=Το θέατρο του κόσμου. Ο τύραννος και ο διωκόμενος) του Ευαγγελινού Μισαηλίδη είναι διασκευή στα καραμανλίδικα του ελληνικού μυθιστορήματος *Ο Πολυπαθής* του Γρ. Παλαιολόγου. Παράλληλα, το έργο αναγνωρίζεται ως ένα από τα πρώτα μυθιστορήματα της τουρκικής λογοτεχνίας κατά την εποχή του Τανζιμάτ. Η ανακοίνωσή μας εστιάζει στα σημεία που τα μυθιστορήματα *Ο Πολυπαθής* και *Ταμασάϊ Δουνγιά* αποκλίνουν και συγκλίνουν και επιχειρεί να ερμηνεύσει τις αλλαγές που έχει υποστεί το πρώτο κατά τη διαδικασία της διασκευής του. Ερευνά τους πιθανούς λόγους των

διαφοροποιήσεων και συζητά κατά πόσο το *Ταμασάϊ Δουνγιά* έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με το τουρκικό μυθιστόρημα της περιόδου του Τανζιμάτ.

Σοφία Ντενίση

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ιστορίας και Κριτικής της Λογοτεχνίας
Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών Αθήνας

Εκτολίσσοντας τον μίτο του ελληνικού μυθιστορήματος του 19^{ου} αιώνα: ζητήματα όρων και ορισμών στο διεθνές και εθνικό τους πλαίσιο

Παρόλο που η ύπαρξη ενός καθόλου ευκαταφρόνητου αριθμού πρωτότυπων μυθιστορημάτων στη γλώσσα μας κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα αποτελεί από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα μια πραγματικότητα, υπάρχουν πολλά ερωτήματα σε σχέση με αυτή την παραγωγή που δεν έχουν ακόμη επαρκώς απαντηθεί. Υπάρχει επίσης μια αρκετά μεγάλη σύγχυση σε σχέση με την κατηγοριοποίηση και την ποιότητα των έργων αυτών που συνδέονται άμεσα με το αναγνωστικό κοινό στο οποίο απευθύνεται αυτή η παραγωγή. Κάποιοι μελετητές την αποδέχονται ως λογοτεχνική, χωρίς αυτό να σημαίνει πως στο σύνολό της είναι υψηλού επιπέδου, θεωρώντας την ενδεικτική για τις πρώτες απόπειρες δημιουργίας εγχώριας πεζογραφίας· κάποιοι άλλοι τη θεωρούν, σχεδόν στο σύνολό της, παραλογοτεχνική και ανάξια ενασχόλησης με αυτήν, ενώ άλλοι την αποκάλεσαν λαϊκή.

Στην παρούσα εισήγηση θα αποπειραθούμε να απαντήσουμε στα ερωτήματα που γεννούν οι παραπάνω διαφορετικές προσεγγίσεις της πρωτότυπης μυθιστορηματικής παραγωγής του 19^{ου} αιώνα, θεωρώντας πως η σύγχυση οφείλεται αποκλειστικά σε θέματα όρων και ορισμών, θέματα που ως γνωστόν δεν έχουν απασχολήσει επαρκώς την ελληνική κριτική και όσους ασχολούμαστε συστηματικά με τον προπερασμένο αιώνα.

Tudor Dinu

Αναπληρωτής Καθηγητής Νεοελληνικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου

Ο φαναριώτικος κόσμος του Βουκουρεστίου στο μυθιστόρημα Ciocoii vechi și noi (=Παλαιοί και νέοι αρχοντοχωριάτες) του Nicolae Filimon (=Νικολάου Φιλήμονος)

Η υπόθεση ενός από τα πρώτα αξιόλογα μυθιστορήματα της νεότερης ρουμανικής γραμματείας *Ciocoii vechi și noi* (*Οι παλαιοί και νέοι αρχοντοχωριάτες*) του Nicolae Filimon (Βουκουρέστι, 1862) τοποθετείται επί ημερών των δύο τελευταίων Φαναριωτών ηγεμόνων της Βλαχίας, του Ιωάννη Καρατζά (1812-1818) και του Αλέξανδρου Σούτσου (1818-1821), αλλά και του πρώτου γηγενούς αυθέντη μετά την ελληνική επανάσταση, του Γρηγορίου Δ΄ Γκίκα (1822-1828). Το έργο αυτό πραγματεύεται μέσω μυθοπλαστικών προσώπων (ο ηλικιωμένος Φαναριώτης άρχων Ανδρονάκης Τουζλούκ, που διορίστηκε με μηχανογραφίες και κολακειές ποστέλνικος στην αυλή του Καρατζά, ο νέος αριβίστας Dinu Păturică, πρόθυμος να συγκεντρώσει με κάθε τρόπο περιουσία, η μοιραία Ρωμιά κυρά Ντουντούκα, ταυτόχρονα πανέμορφη και πανέξυπνη, η οποία ξελογιάζει πολλούς άνδρες, ο κυρ Κώστας ο μονόφθαλμος, αργυρώνητος έμπορος και τοκογλύφος για τον οποίο το χρήμα αποτελεί τη μοναδική αξία) τους αγώνες για εξουσία και πλουτισμό στη Βλαχία των ετών 1814-1825. Εκτός από τη δημιουργία αληθοφανών προσώπων με έντονη ψυχολογική φυσιογνωμία, μια από τις μεγαλύτερες επιτυχίες του μυθιστορήματος του Nicolae Filimon αποτελεί η επιφανειακά πειστική αναπαράσταση ενός κόσμου που ταλαντεύεται μεταξύ Ανατολής και Δύσης, μεταξύ όψιμου Μεσαίωνα και ευρωπαϊκής νεωτερικότητας. Προσπαθώντας να υπερβούμε αυτή την πρώτη αίσθηση της ανάγνωσης, στην παρούσα ανακοίνωση θα προσπαθήσουμε να καθορίσουμε, βάσει της διασταύρωσης με τις διαθέσιμες ιστορικές πηγές, σε ποιο βαθμό η εικόνα του Φαναριώτικου Βουκουρεστίου -διαγεγραμμένη από τον Filimon, ο οποίος γράφει τέσσερις δεκαετίες μετά τη λήξη της εν λόγω περιόδου- ανταποκρίνεται ή όχι στην πραγματικότητα.

Αλέξης Πολίτης

Ομότιμος Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

Η Αθήνα-μας του Σπανδωνή (1893) και το κοινό-του

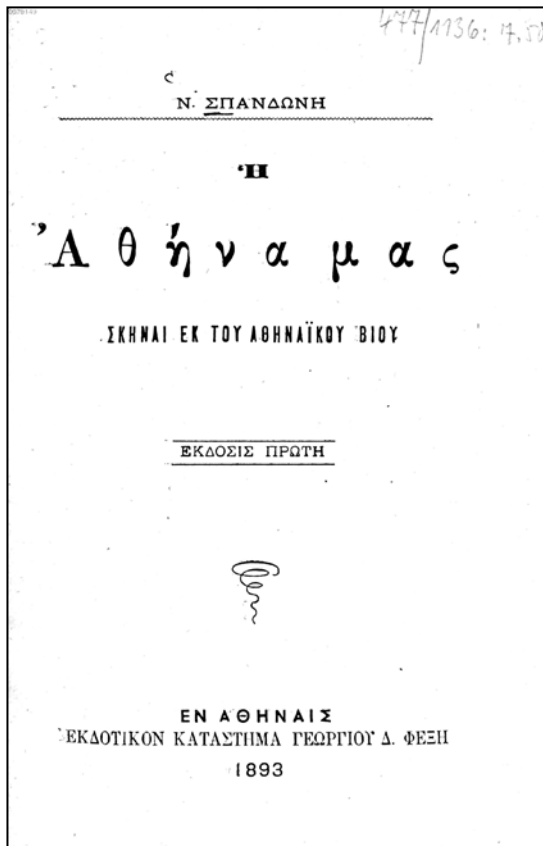
Και ο Νικόλαος Σπανδωνής (1858-1913) και το μυθιστόρημά-του *Η Αθήνα-μας* (1893) είναι αρκετά γνωστά στη φιλολογική επιστήμη. Η ανακοίνωσή-μου θα επιχειρήσει να προσεγγίσει το τρίτομο αυτό έργο από μια πλευρά που δεν έχει, όσο ξέρω, επισημανθεί: τη σχέση-του με τον «προσδοκώμενο αναγνώστη»· σε ποιο κοινό δηλαδή φαίνεται να στοχεύει ο συγγραφέας-του.

Θα προσπαθήσω να αντλήσω στοιχεία και από τα υλικά τεκμήρια, δηλαδή ποιότητα χαρτιού, ποιότητα εκτύπωσης, τρόπος εκτύπωσης και διανομής, προσδοκώμενοι στόχοι του συγγραφέα και του εκδότη, και, βέβαια, από ενδοκειμενικά στοιχεία. Μπορούμε, άραγε, αναλύοντας το περιεχόμενο να προσδιορίσουμε το κοινωνικό και μορφωτικό επίπεδο των προσδοκώμενων αναγνωστών; Ένα ή πολλά κοινά;

Από τα τεκμήρια που έχω συγκεντρώσει νομίζω ότι μπορεί να υποστηριχθεί η υπόθεση ότι *Η Αθήνα-μας* γράφτηκε με στόχο ένα κοινό που μπορούμε να το ορίσουμε ως λαϊκό: επαρχιώτες φοιτητές, μαθήτριες και αρσακειάδες, μικροϋπάλληλοι. Φυσικά τα περισσότερα μέλη ετούτου του κοινωνικού στρώματος δεν ανήκουν σε ό,τι μια κοινωνιολογική ανάλυση θα όριζε ως «λαϊκά στρώματα»: ένα εξαιρετικά μεγάλο ποσοστό-τους μάλιστα στοχεύει –και στατιστικά ξέρουμε καλά ότι θα το πετύχει– να ανέβει κοινωνικά, να ενταχθεί είτε στη μικροαστική –το λιγότερο– είτε στην μεσο- ή μεγαλοαστική τάξη, και κάποιιοι θα πετύχουν να φτάσουν έως και τις ηγετικές ομάδες. Ήδη το ότι «γνωρίζουν γράμματα» (και μάλιστα την καθαρεύουσα γλώσσα) τους εντάσσει στις ευνοημένες μερίδες του πληθυσμού, όπως και το ότι είναι κάτοικοι της πρωτεύουσας (ή των μεγάλων πόλεων): έπειτα οι περισσότεροι δεν είναι χειρώνακτες, τουλάχιστον οι άντρες (οι γυναίκες, ακόμα κι αν ξεκινάν ως ράφτριες, θα ακολουθήσουν την κοινωνική θέση των μελλοντικών συζύγων-τους).

Τέλος θα επιχειρήσω μια εποπτική (και όχι όσο ολοκληρωμένη θα χρειαζόταν) ευρύτερη ματιά στο σύνολο των έργων που προσδιορίζουμε ως «λαϊκό μυθιστόρημα», το οποίο θεωρώ ότι απευθυνόταν στο ίδιο

αναγνωστικό κοινό. Δεν ξέρω σε ποιον βαθμό έχουμε συνειδητοποιήσει ότι το λαϊκό μυθιστόρημα προηγήθηκε μια ολόκληρη γενιά από το λόγιο, ότι για όλη την περίοδο 1880-1920 φανερώνει πως και το κοινό των μεταφρασμένων ήταν το λαϊκό κυρίως (ίσως αυτό να σημαίνει αναγνωστικό κλίμα, όχι άτομα). Στα 1880 όσοι οδηγούν τη νεότερη πορεία της λογοτεχνίας καλλιεργούν το διήγημα, ενώ το υψηλό μυθιστόρημα εισάγεται (*Σκλάβοι στα δεσμά-τους*) περίπου ταυτόχρονα με τις υψηλές μεταφράσεις ξένης λογοτεχνίας: 1920.

Πηνελόπη Στράτη - Λουίζα Χριστοδουλίδου

Υποψήφια Διδάκτορας Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου

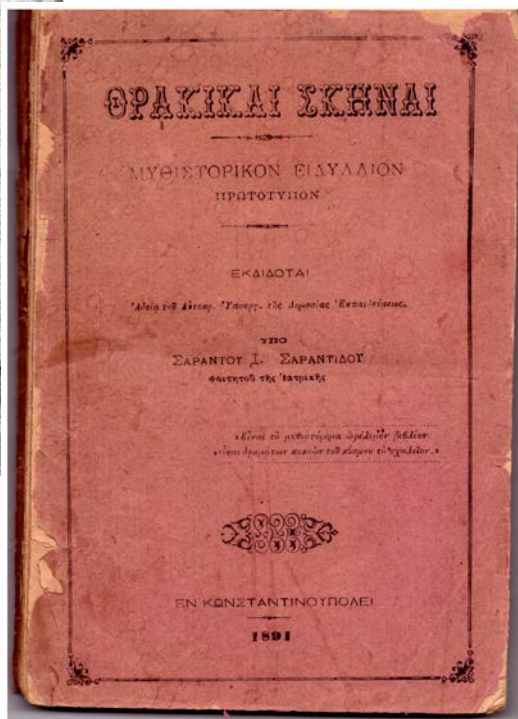
Επίκουρη Καθηγήτρια Νεοελληνικής Λογοτεχνίας - Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Κύπρου Πανεπιστημίου Αιγαίου

Οδυσσειακά θέματα και μοτίβα στον Βασιλέα του Άδου του Κωνσταντίνου Μεγαρέως

Ο *Βασιλεύς του Άδου* του Κωνσταντίνου Μεγαρέως, ένα τρίτομο μυθιστόρημα 600 περίπου σελίδων, σε λόγια γλώσσα, εκδόθηκε το 1882 στην Κωνσταντινούπολη. Φέρει τα χαρακτηριστικά του λαϊκού αναγνώσματος του 19^{ου} αιώνα, με την τυπική λεπτομερή αναδρομή στο παρελθόν προσώπων που αναφέρονται στην αρχή της αφήγησης, ενώ ο επίλογος σχετικά με όσα θα ακολουθήσουν προσιδιάζει στο είδος του επιφυλλιδικού μυθιστορήματος. Η εγκληματικότητα, η σύγκρουση του Καλού με το Κακό και το αστικό πλαίσιο της δράσης επιτρέπουν την κατάταξή του από την κριτική στα «Απόκρυφα» μυθιστορήματα. Η ρέουσα γλώσσα, η συγκροτημένη δομή, η δαιδαλώδης πλοκή του, καθώς και το γεγονός ότι ο πρωταγωνιστής του, ο μοναχικός εκδικητής Μαυρόνικος, είναι η πλέον αντιπροσωπευτική φιγούρα του Υπερανθρώπου στο ελληνικό μυθιστόρημα του 19^{ου} αιώνα, το καθιστούν ένα από τα πλέον ενδιαφέροντα έργα της εποχής του. Οι οφειλές των μοτίβων του *Βασιλέως του Άδου* στο ευρωπαϊκό και κυρίως στο γαλλικό μυθιστόρημα της εποχής του έχουν ήδη μελετηθεί διεξοδικά. Δεν έχει όμως μελετηθεί επισταμένως η σύνδεσή του με την αρχαιότητα.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να ανιχνεύσει τις οφειλές του *Βασιλέως του Άδου* στην αρχαιοελληνική γραμματεία. Διερευνάται, επιπλέον, η αφηγηματική τεχνική με την *in medias res* αρχή της αφήγησης, ο συμπυκνωμένος αφηγηματικός χρόνος και οι συνεχείς αναδρομικές αφηγήσεις που εγκιβωτίζονται μέσα στο γενικότερο αφηγηματικό πλαίσιο. Αναγνωρίζεται επίσης η αντιστοιχία δομικών στοιχείων του μυθιστορήματος με το ομηρικό έπος, όπως η πολυετής απουσία και η περιπλάνηση σε αντίζοες συνθήκες, η οικειοποίηση ξένης περιουσίας, η εκδίκηση και η τιμωρία, η συζυγική πίστη και απιστία, η σχέση με τους “εταίρους”, η “πολύτροπη” ικανότητα διαφυγής και

διάσωσης. Τέλος, ιχνηλατείται η πιθανότητα οφειλών σε επιμέρους οδυσειακά μοτίβα, όπως η κατάβαση στον Άδη, η άγνωστη ή διπλή ταυτότητα, οι αναγνωρισμοί, οι χρησμοί, η τύφλωση, η ηδυπαθής γυναικεία ομορφιά και η χρήση μαγικών φαρμάκων.

Πολυξένη Συμεωνίδου

Υποψήφια Διδάκτορας Νεοελληνικής Φιλολογίας
Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

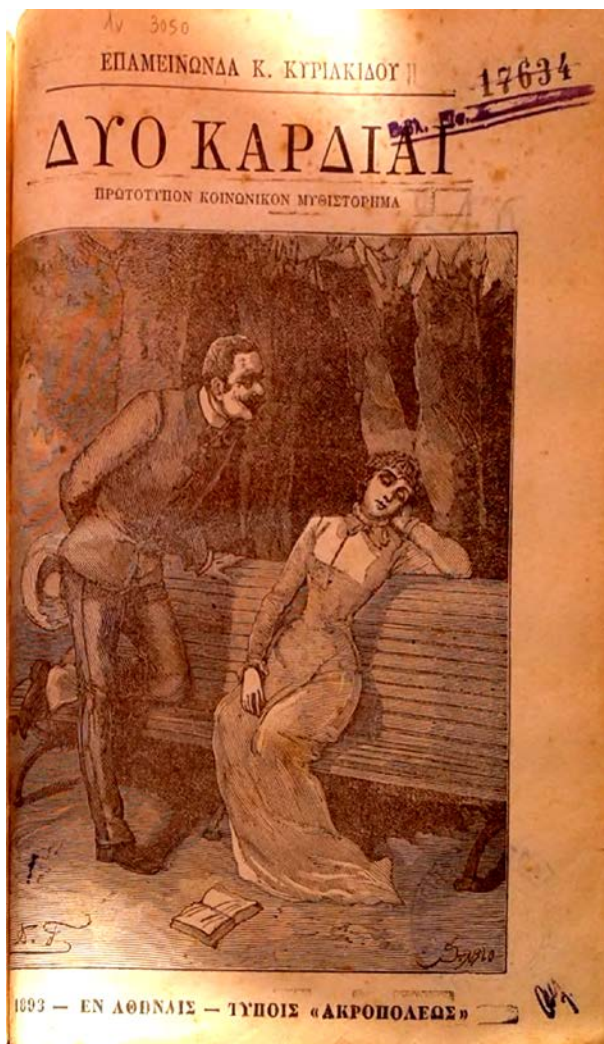
«Βιομηχανική φιλολογία»: απόψεις κριτικών της εφ. Το Άστυ για την παραλογοτεχνία κατά την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αι.

Ο όρος «βιομηχανική φιλολογία» του τίτλου είναι ειλημμένος από συνέντευξη του Στέφανου Στεφάνου, συνεργάτη του *Άστεως*, ο οποίος τον χρησιμοποιεί προς χαρακτηρισμό της αθρόας παραγωγής κωμειδυλλίων που έχουν μοναδικό στόχο την εμπορική επιτυχία. Ανάλογοι όροι χρησιμοποιούνται και από άλλους κριτικούς της εφημερίδας, όταν καλούνται να αξιολογήσουν τη σύγχρονη τους παραγωγή, είτε πρωτότυπη είτε μεταφρασμένη, κυρίως τη θεατρική και μυθιστορηματική, και πολύ λιγότερο την ποιητική ή διηγηματική. Ο πρώτος που επιχειρεί να εντοπίσει την ουσιώδη διαφορά μεταξύ των αμιγώς λογοτεχνικών έργων και των λαϊκών, ή αυτών που σήμερα θα ονομάζαμε παραλογοτεχνικών, είναι ο Γρ. Ξενόπουλος, στον επίλογο του έργου του *Μαύρα Μάτια*, του πρώτου ελληνικού επιφυλλιδικού μυθιστορήματος, καταλήγοντας πως τα όρια τους «είνε πολλάκις συγκεχυμένα, ώστε να επέρχεται μεταξύ των ποια τις συμφιλώσις».

Ενδιαφέρουσες τοποθετήσεις, ωστόσο, θα βρούμε και σε άλλα κείμενά του (λ.χ. «Η αισθητική μας», «Ακόμη εν μάθημα»), σε κριτικές του Ν. Επισκοπόπουλου («Φυλλάδες», «Φιλολογίτις», «Σκανδαλώδη βιβλία», «Ευθηνά βιβλία» κ.ά.), του Π. Νιρβάνα (π.χ. «Βαρεία και ελαφρά φιλολογία», «Η ληστρική φιλολογία»), αλλά και σε ψευδώνυμα ή ανυπόγραφα δημοσιεύματα της εφημερίδας (Γ.Τ., «Βιβλία του λαού» και Δ., «Μία καταδίκη»).

Σκοπός, λοιπόν, της ανακοίνωσης είναι η ανασύνθεση των απόψεων αυτών, εστιάζοντας σε ερωτήματα όπως: τι θεωρούν πως νομιμοποιεί αισθητικά ένα έργο, σε τι συνίσταται η παραλογοτεχνία, ποιους όρους χρησιμοποιούν για να την περιγράψουν, με ποια κριτήρια τη διαστέλλουν από την «πραγματική» λογοτεχνία, σε τι αφορούν τα ειδοποιά γνωρίσματά της (στη θεματική, την τεχνική εκτέλεση, τον τρόπο έκδοσης κ.λπ.), ποιες συνθήκες ευνοούν την παρουσία της και, τέλος,

ποιες οι συγκλίσεις ή αποκλίσεις από τη λαϊκή λογοτεχνία. Με τον τρόπο αυτόν θα προσδιοριστεί και μία πλευρά της κριτικής του τέλους του 19ου αιώνα που θα συμπληρώσει τη γενικότερη εικόνα για την ιστορία της κριτικής μας.

Henri Tonnet

Ομότιμος Καθηγητής Νεοελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Σορβόνης

***Για την ιδεολογία σε τρία ελληνικά «λαϊκά» μυθιστορήματα του
19ου αι. (Η Επτάλοφος [1855] του Πέτρου Ιωαννίδη,
Τα απόκρυφα Κωνσταντινουπόλεως [1868] του Χριστόφορου
Σαμαρτσίδα, Ο Βασιλεύς του Άδου [1882]
του Κωνσταντίνου Μεγαρέως)***

Ορίζω την ιδεολογία ως το σύνολο των γενικών ιδεών που τα μέλη μιας κοινωνίας συμμερίζονται και παραδέχονται ως κανονικές σε μία συγκεκριμένη εποχή. Θα εξετάσω, σε τρία ελληνικά λαϊκά μυθιστορήματα του δεύτερου μέρους του 19ου αι., τις ιδέες που εκφράζονται ή προκύπτουν από τις μυθιστορηματικές καταστάσεις για μερικά κοινωνικά θέματα: τον πλούτο και τη φτώχεια, τη θέση των γυναικών στην κοινωνία, την πολιτική, την οικογενειακή ηθική, το έγκλημα και την τιμωρία.

Στα τρία έργα, οι συγγραφείς φαίνονται να αγνοούν κάτι που σήμερα μας φαίνεται αυτονόητο: τη φυσική σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη δουλειά και την απόκτηση μιας περιουσίας. Στα μυθιστορήματα όσοι είναι πλούσιοι έχουν αποκτήσει την περιουσία τους χάρη σε μια κληρονομιά ή ένα έγκλημα. Υπάρχει στον Σαμαρτσίδα μια πολύ αρνητική εικόνα των πλούσιων και μια έντονη εξιδανίκευση των φτωχών. Αντίθετα ο Κωνσταντίνος Μεγαρέως θεωρεί πως οι πλούσιοι είναι οι φυσικοί υπερασπιστές της ηθικής και συγκεκριμένα των οικογενειακών αξιών

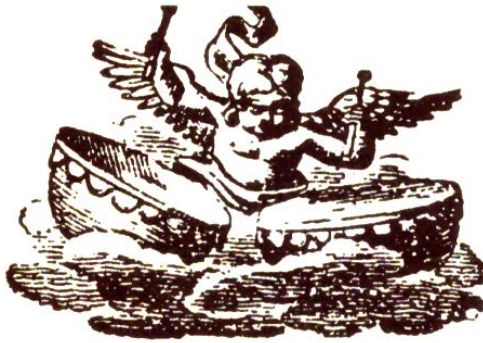
Στα μυθιστορήματά μας οι γυναίκες δεν παρουσιάζονται αντικειμενικά αλλά σύμφωνα με τις προκαταλήψεις της εποχής. Οι νεαρές κοπέλες είναι όλες αθώες και «αγγελικές», ενώ πολλές κυρίες της υψηλής τάξης είναι επικίνδυνες και κακές. Στον Σαμαρτσίδα οι λαϊκές γυναίκες παρουσιάζονται ως καλές και γενναιόδωρες. Αντίθετα στον Πέτρο Ιωαννίδη οι γυναίκες της κατώτερης τάξης είναι συχνά μοχθηρές.

Από πολιτική άποψη μπορούμε να κατατάξουμε τον Σαμαρτσίδα στους σοσιαλιστές, τον Πέτρο Ιωαννίδη στους χριστιανούς λαϊκιστές και τον Κωνσταντίνο Μεγαρέα στους συντηρητικούς αστούς. Αλλά στο οθωμανικό πλαίσιο αυτοί οι χαρακτηρισμοί δεν αντιστοιχούν σε πολύ συγκεκριμένες πολιτικές θέσεις. Μετρά πιο πολύ η στάση των Ελλήνων

υπηκόων απέναντι στην οθωμανική εξουσία. Εδώ διακρίνουμε στους συγγραφείς μας μια ευνοϊκή εικόνα του Σουλτάνου· ο Αμπτούλ Αζίζ παρουσιάζεται, στο μυθιστόρημα του Σαμαρτσίδη, ως ο φυσικός προστάτης των Ελλήνων της αυτοκρατορίας του.

Ο Κωνσταντίνος Μεγαρέυς υιοθετεί την αριστοκρατική ιδεολογία της τιμής του ονόματος, που απαιτεί από τον ατιμασμένο σύζυγο να σκοτώσει τον εραστή της γυναίκας του. Αλλά η μονομαχία για λόγους τιμής δεν υπάρχει στους Έλληνες. Στο *Βασιλέα του Άδου*, ο Κωνσταντίνος Μεγαρέυς βρήκε μια παράξενη εναλλακτική λύση: στο μυθιστόρημά του, ένας πλούσιος αστός καταδικάζει τη γυναίκα του που τον απάτησε να αλλάξει όνομα· διατηρεί έτσι την τιμή του «ονόματός» του.

Γενικά η φιλοσοφία που διαποτίζει τα τρία έργα είναι ρομαντική και αριστοκρατική. Για τους ρομαντικούς συγγραφείς, που επηρεάζονται από τον Ρουσσώ, ο άνθρωπος είναι από τη φύση του καλός. Το έγκλημα οφείλεται στην αδικία της κοινωνίας. Αποτελεί ένα καθαρά κοινωνικό πρόβλημα που μπορεί να λυθεί μ' ένα κατάλληλο σωφρονιστικό σύστημα. Γι' αυτό στα μυθιστορήματά μας δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην τιμωρία και τη μετάνοια των εγκληματιών.

Αναστασία Τσαπανίδου

Μεταδιδακτορική ερευνήτρια Τμήματος Φιλολογίας Α.Π.Θ.

Για έναν ορισμό του ελληνικού λαϊκού μυθιστορήματος του 19^{ου} αι.: αφηγηματικά μοτίβα και αναγνωστική πρόσληψη

Η διευρυμένη εικόνα που διαθέτουμε πλέον για τη μυθιστορηματική παραγωγή του 19^{ου} αιώνα οφείλεται κυρίως στην προσθήκη τίτλων που προέρχονται από την εξω-αθηναϊκή εκδοτική δραστηριότητα και ιδιαίτερα από τον χώρο του Μείζονος Ελληνισμού, οδηγεί δε αναπόφευκτα στην ανάγκη να επανεκτιμήσουμε τους όρους και τα όρια του ελληνικού λαϊκού μυθιστορήματος, σύμφωνα με τα νέα, εμπλουτισμένα δεδομένα. Αφ' ενός επιβεβαιώνεται μια σταδιακή πύκνωση (και κορύφωση την τελευταία εικοσαετία του 19^{ου} αιώνα) σε αναπαραστάσεις αστικής θεματικής, η οποία αναμφίβολα συνδέεται στενά τόσο με την εξέλιξη του αστικού χώρου εντός και εκτός ελλαδικού πλαισίου, όσο και με το πώς διαχειρίζεται την αστικότητα η πολυμεταφρασμένη ευρωπαϊκή πεζογραφία της εποχής: αφ' ετέρου γίνεται πιο εύκολα αντιληπτό ότι οι Έλληνες συγγραφείς, όπως άλλωστε και οι δημοφιλείς στο ελληνικό κοινό ευρωπαίοι συνάδελφοί τους, επιλέγουν να χτίζουν στερεοτυπικά τα μυθολογικά αστικά συμφραζόμενα, δηλαδή με συγκεκριμένα, σταθερά επαναλαμβανόμενα αφηγηματικά μοτίβα, τα οποία σε μεγάλο βαθμό αποτελούν παλαιότερους και επιτυχημένους εκδοτικά κοινούς τόπους της μυθιστορηματικής γραφής, που προσαρμόζονται τώρα στην αστική θεματική. Στην προτεινόμενη ανακοίνωση γίνεται μια προσπάθεια να συζητηθούν τα μοτίβα αυτά ως δείκτες για το πώς ορίζεται τον 19^ο αιώνα η «συνταγή της επιτυχίας» του ελληνικού λαϊκού μυθιστορήματος, τόσο ως προς τον συγγραφέα που το παράγει όσο και ως προς το κοινό που το καταναλώνει.

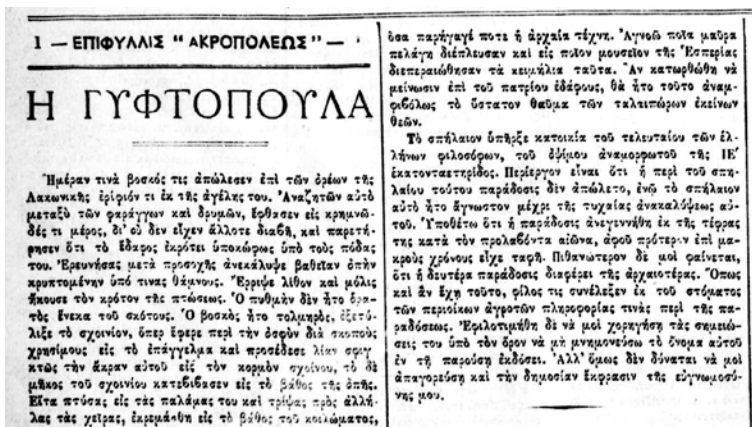

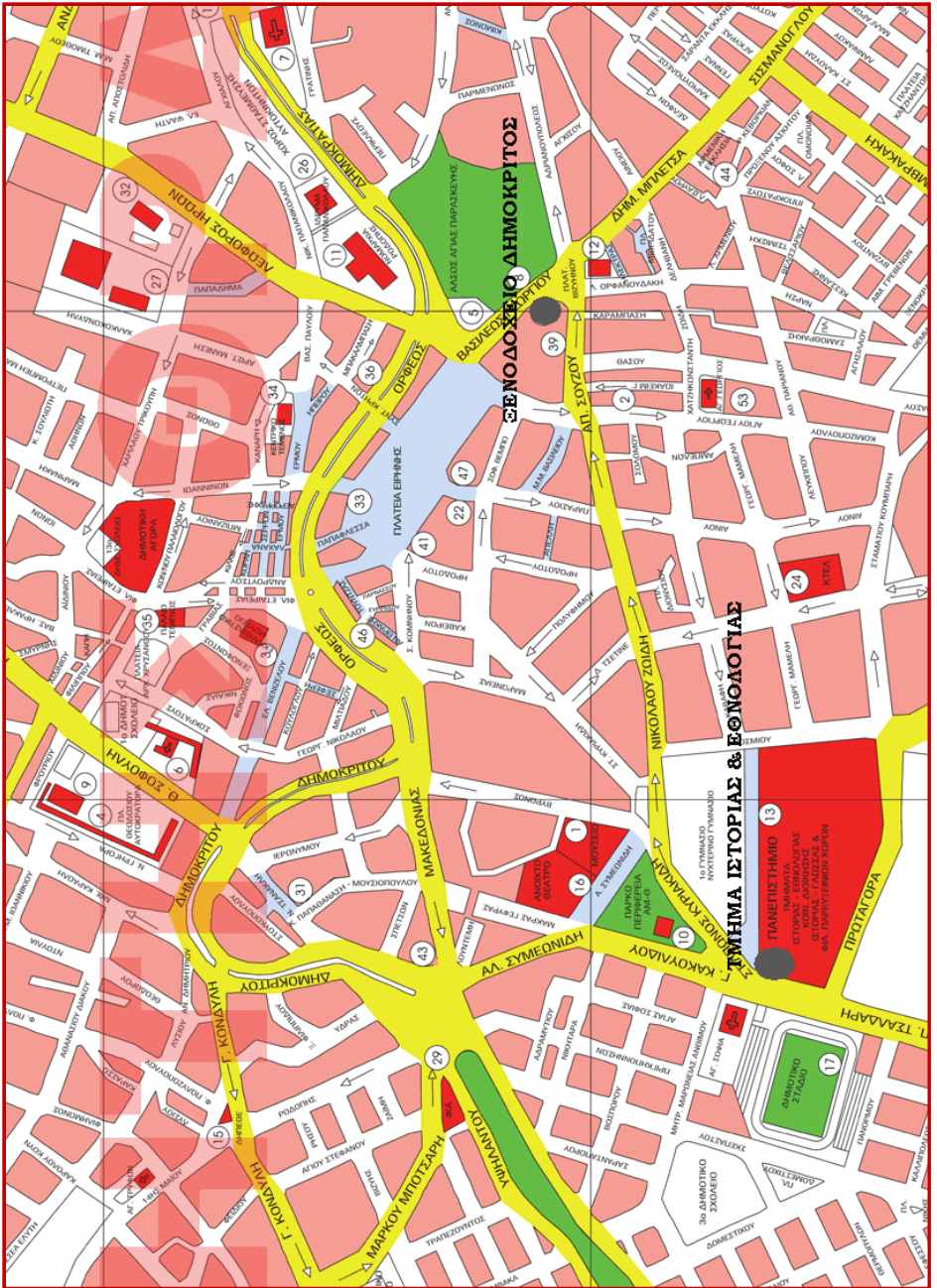
Στέλλα Σπ. Χελιδώνη

Λέκτορας Νεοελληνικής Φιλολογίας Δ.Π.Θ.

**Είναι Η Γυφτοπούλα
του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη λαϊκό μυθιστόρημα;
Ή οι όροι και τα όρια του «λαϊκού» μυθιστορήματος**

Στο δημοσίευσμά του με τίτλο «Για μια καινούργια ανάγνωση του ελληνικού “λαϊκού” μυθιστορήματος του 19ου αι.», ο Henri Tonnet συμπεριλαμβάνει ανάμεσα στα κυριότερα και γνωστότερα ελληνικά μυθιστορήματα, τα οποία ανήκουν στην ευρεία κατηγορία των «λαϊκών» έργων, και το μυθιστόρημα του Παπαδιαμάντη *Η Γυφτοπούλα* (στον τόμο *Φιλόπατρις. Αφιέρωμα στον Αλέξη-Eudald Solá*, επιμ. Μ. Μορφακίδης, Γρανάδα 2004, σ. 163). Με αφορμή τη συγκεκριμένη ειδολογική κατάταξη του έργου, επιχειρώ στην ανακοίνωση μία συστηματική αναζήτηση, καταγραφή και κατηγοριοποίηση των όρων (δημιουργία και πρόσληψη) και των ορίων (λογοτεχνικότητα) του «λαϊκού» μυθιστορήματος. Στην αναζήτησή μου αυτή *Η Γυφτοπούλα* χρησιμοποιείται ως έργο αναφοράς. Τα πορίσματα από την εξέταση των δικών της όρων και ορίων αποτελούν τη βάση σύγκρισης: λειτουργούν μάλιστα ως ρυθμιστικοί συντελεστές στην κατά το δυνατόν πιστοποίηση α) των όρων και των ορίων του «λαϊκού» μυθιστορήματος, β) του αν *Η Γυφτοπούλα* είναι «λαϊκό» μυθιστόρημα και γ) του αν το «λαϊκό» μυθιστόρημα αποτελεί ή δεν αποτελεί διακριτή μυθιστορηματική κατηγορία.

Η ΑΠΟΡΦΑΝΙΣΘΕΙΣΑ ΚΟΡΗ

ΠΡΟΤΥΠΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΚΟΥΤΣΟΥΡΗ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ

ΣΤΟ

Α. ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΟΥ ΚΑΙ ΣΑΣ

Ἄδεια τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδευσεως Ὑπουργείου
ὑπ' ἀριθ. 1085.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Τύποις ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΟΥ καὶ ΣΑΣ

Τζακμακτζιλάρ Γιοκουσοῦ Ζουμπολλοῦ Χὰν ἀριθ. 1, 8, 24.

1889